

Työeläkejärjestelmä ja sen kehittämistarpeet

Minna Lehmuskero
Ylimatemaatikko
Jaana Rissanen
Johtaja

7.6.2023

Eläketurvasta yleisesti

- Eläketurva koostuu työeläkkeestä, kansaneläkkeestä, takuueläkkeestä ja erityisturvan eläkkeestä.
- Vuonna 2021 lakisääteinen eläkemeno oli 33 miljardia euroa, josta 91 prosenttia oli työeläkkeitä, seitsemän prosenttia Kelan eläkkeitä ja yksi prosentti erityisturvan eläkkeitä.
- Erityisturvaan kuuluvat työtapaturma- ja ammattitautilain, liikennevakuutuslain, sotilasvammalain sekä sotilastapaturmien ja palvelussairauksien korvaamista koskevien lakien perusteella maksetut eläkkeiksi luokiteltavat etuudet.

Eläkkeiden riittävyys

- Työeläkkeen tarkoituksena on turvata työuran aikaisiin tuloihin nähden kohtuullinen toimeentulo eläkkeelle siirtymisen jälkeen.
- Kansaneläkejärjestelmällä ja takuueläkkeellä varmistetaan eläkkeensaajalle riittävä vähimmäistoimeentulo.
- Työeläkeindeksin ja kansaneläkeindeksin avulla työeläkkeiden taso tarkistetaan vuosittain ja pidetään huolta eläkkeiden ostovoimasta.
- Eläkkeiden tasoon ja riittävyyteen sekä eläkeläisten tuloeroihin vaikuttavat olennaisesti ihmisten työurat ja palkat.
 - Katkot työurissa sekä palkkaerot näkyvät eläkeläisköyhyytenä sekä eläke-eroina.
- Eläkeläisten käytettävissä oleviin tuloihin vaikuttaa tulojen ohella myös moni muu asia, kuten asumis- ja terveydenhoitomenot.

Työssäkäyvä väestö

- Työeläkejärjestelmän kestävyys kannalta on tärkeää, että eläkemaksujen maksajia eli työssäkäyviä ihmisiä on riittävästi, koska suurin osa maksussa olevista eläkkeistä maksetaan vuotuisilla eläkemaksuilla.
- Eläketurvakeskuksen arvion mukaan tämän vuosisadan loppupuolella 65 vuotta täyttäneitä on noin 65 sataa 15–64-vuotiaista kohti, kun tämä vanhushuoltosuhde oli 37,4 vuonna 2021.
- Työperäinen maahanmuutto ja syntyvyyden kasvu lisääisivät työikäistä väestöä ja siten eläkemaksujen maksajia.

Työurien pidentäminen 1/2

- Työeläkejärjestelmän kestävyys ja työeläkkeiden riittävyys kannalta olennaista on myös työurien pidentäminen, esimerkiksi työkykyä ylläpitämällä ja eläkkeelle siirtymistä myöhentämällä.
- Työurien pidentäminen on välttämätöntä huoltosuhteen, julkisen talouden tasapainon sekä työeläkemaksuun kohdistuvan nousupaineen takia. Työurien pidentyessä työtulosumma kasvaa ja se tukee myös työeläkkeiden rahoituspohjaa.
- Vuonna 2017 voimaantulleen eläkeuudistuksen yksi keskeinen tavoite oli työurien pidentäminen niin, että eläkkeellesiirtymisiän odote olisi 62,4 vuotta vuonna 2025. Tämä tavoite saavutettiin jo vuonna 2021, neljä vuotta etuajassa.
 - Pääasialliset syyt työttömyyseläkkeen lakkauttaminen, työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen väheneminen sekä vanhuuseläkkeen alaikärajan nostaminen.

Työurien pidentäminen 2/2

- Vuoden 2017 eläkeuudistuksessa vanhuuseläkeikä sidottiin eliniän muutokseen. Eliniän pidentyessä myös alin vanhuuseläkeikä nousee.
- Lisäksi vanhuuseläkeikä on joustava: alimmasta vanhuuseläkeiästä eroamisikään, jolloin eläkkeelle siirtymisen myöhentämisellä saa karttuneeseen eläkkeeseen korotuksen ja lisäksi eläkettä karttuu pidentyneestä työurasta.
- Alkavat eläkkeet sopeutetaan eliniän pitenemiseen elinaikakertoimella. Mitä pidempi elinajan odote, sitä enemmän eläkettä pienennetään.

Työeläkejärjestelmän taloudellinen tilanne

- Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin laskelman (10/2022) mukaan työeläkejärjestelmän rahoitustilanne näyttää paremmalta kuin aiemman raportin (v. 2019) aikaan.
- Yksityisen sektorin työeläkemaksu (TyEL) voidaan pitää alle 25 prosentissa 2050-luvulle asti. Pitkällä aikavälillä maksussa on edelleen korotuspainetta, mutta se on laskenut aiemmasta laskelmasta.
- Syntyvyyden ja sijoitustuottojen osalta on kuitenkin suurta epävarmuutta tulevien vuosien osalta. Jos syntyvyys jää matalalle tasolle ja eläkevaroilla katetaan yhä suurempi osa eläkemenosta, sijoitustuoton merkitys eläkkeiden rahoituksessa kasvaa.

Kehitystarpeita

Työeläkejärjestelmän kehittäminen 1/2

- Työeläkejärjestelmää tulisi kehittää kolmikantaisesti riittävän eläketurvan ja rahoituksellisen kestävyysden varmistamiseksi.
- Vuoden 2017 eläkeuudistuksen yhteydessä on sovittu, että vuodesta 2026 alkaen sosiaali- ja terveysministeriö tekee joka viides vuosi arvion työurien kehityksestä sekä työeläkejärjestelmän taloudellisesta ja sosiaalisesta kestävyydestä.
 - Arviointi käsittäisi koko työeläkejärjestelmän eli sekä yksityisten alojen että julkisten alojen työeläkkeet.
 - Arviointia hyödynnettäisiin sen jälkeisessä päätöksenteossa, esimerkiksi harkittaessa mahdollista poikkeamista eläkeikärajojen tarkistussäännöstä. Tarkoituksena on eläkeajan ja työssäoloajan suhteen säilyminen sellaisena, että se turvaa työeläkejärjestelmän sosiaalisen ja taloudellisen kestävyysden sekä taloudellisen huoltosuhteen säilymisen kestäväällä tasolla.
- Riittävän hyvän taloudellisen huoltosuhteen turvin voidaan varmimmin turvata eläkkeiden riittävä taso, hillitä eläkemaksujen nousupainetta, vahvistaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta ja varmistaa osaltaan julkisten palveluiden rahoitusta sekä julkisen talouden kestävyyttä.

Työeläkejärjestelmän kehittäminen 2/2

- Rahoitukselliseen kestävyyteen vaikuttavat
 - Eläkemaksut
 - Sijoitustuotot
 - Etuudet.
- Sijoitustuottojen suuren merkityksen takia Eläketurvakeskus on julkaissut viime vuosina muutamia selvityksiä, joiden ehdotukset ovat olleet vakavaraisuus- ja rahoitussäädösten muuttaminen siihen suuntaan, että ne mahdollistaisivat nykyistä korkeamman sijoitusriskin ja siten myös korkeampien sijoitustuottojen tavoittelun. Tätä selvitystyötä olisi hyvä jatkaa ja mahdollisesti löytää ratkaisuja pitkän aikavälin rahoituksellisen kestävyysden varmistamiseksi.

Yrittäjien eläkejärjestelmän kehittäminen

- YEL-järjestelmää selvitettiin STM:n työryhmässä vuosina 2017 – 2019. Marinin hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti selvitettiin keinoja yrittäjän eläke- ja muun sosiaaliturvan parantamiseen. Lakimuutoksella (HE 102/2022) täsmennettiin yrittäjän työtulon arviointia koskevaa sääntelyä, mutta siinä ei ehdotettu laajempia muutoksia yrittäjän eläke- tai sosiaaliturvaa koskevaan sääntelyyn.
- Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille yrittäjän eläkelain ja yrittäjän muun sosiaaliturvan laajemmat uudistamistarpeet, jotka liittyvät yrittäjätöön ja palkansaajana toimimisen yhteensovittamiseen, apurahalla työskentelyyn sekä pienimuotoisen ja satunnaista yritystoimintaa harjoittavien tilanteeseen. Valiokunta piti tärkeänä, että yrittäjän eläke- ja sosiaaliturvajärjestelmän laajemmat uudistamistarpeet selvitetään ja että järjestelmän kehittämistä jatketaan.
- Tätä selvitystyötä olisi hyvä jatkaa siten, että selvitetään mahdollisuuksia aloittaa rahastointia YEL:ssä sekä YEL:n työtulon määrittämiseksi erilaisia malleja ottaen huomioon sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan lausuma.

Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvien etuuksien kehittäminen

- Työhön paluuseen ja työkyvyn edistämiseen tähtääviä toimenpiteitä tulee jatkaa
- STM:n näkemyksen mukaan olisi tärkeää käynnistää kolmikantainen valmistelu työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvien etuuksien kehittämiseksi.
- Samalla tulisi varmistaa, että lainsäädäntö tukee olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä, erityisesti osatyökykyisyytilanteissa mukaan lukien työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön palaamisen edistämisen jatkaminen ja sen mahdollinen jatkokehittäminen.
- Lisäksi tulisi selvittää työkyvyttömyyden käsitteiden eroja ja niiden perusteita sekä millaisia toimenpiteitä voitaisiin edellyttää työkyvyttömyyden eri vaiheissa samalla huomioiden myös palveluiden saatavuus ja saavutettavuus.

Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet: Sosiaaliturvakomitean ehdotukset (1/2)

- Selvitetään työkyvyttömyyden käsitteiden eroja eri etuuksissa, poistetaan mahdolliset epätarkoituksenmukaiset erot ja arvioidaan mahdollisuudet erilliseen osatyökyvyn/osatyökyvyttömyyden käsitteeseen eri etuuksissa.
- Yksinkertaistetaan ja joustavoitetaan työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviä toimeentuloa turvaavia etuuksia mahdollisuuksien mukaan. Varmistetaan, että lainsäädäntö tukee työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä.
- Huomioiden palvelujen saatavuus ja saavutettavuus, arvioidaan mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja velvoitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin.

Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet: Komitean ehdotukset (2/2)

- Ehdotukset edellyttävät laajamittaista vaiheittaista selvitys- ja lainvalmistelutyötä, jota varten asetettaisiin kolmikantainen selvitys- ja lainvalmisteluhanke.
- Työ sisältäisi voimassa olevan lainsäädännön arvioinnin sekä eri kehittämisvaihtoehtojen vaikutusarvioinnit.
- Valmistelun edetessä osallistetaan tarvittavia järjestöjä ml. vammaisjärjestöt.
- Jatkovalmistelussa on selvitettävä tarkemmin käytettävissä oleva tutkimustieto ja arvioitava voimassa oleva lainsäädäntö ja sen perustelut sekä eri kehittämisvaihtoehtojen vaikutukset (mm. vaikutukset toimeentuloon, terveyteen, hyvinvointiin, työllisyyteen, kustannuksiin, rahoitukseen, julkiseen talouteen).

Työhön paluun edistämisen eli ns. työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämisen jatkaminen (työeläke- ja kansaneläkejärjestelmä)

- Työkyvyttömyyseläkkeensaaja voi jättää eläkkeensä lepäämään. Mahdollisuus koskee työeläkkeitä ja Kelan eläkkeitä.
- Lepäämään jättäminen tarkoittaa, että eläkkeen maksaminen keskeytetään ja eläkkeensaaja voi työskennellä rajoituksetta sen ajan, jonka eläke on keskeytyneenä.
- Tavoitteena on ollut tukea työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön palaamista siten, että he voisivat työkyvyttömyyseläkkeellä ollessaan ansaita eläkkeensä rinnalla työansioita tiettyyn euromääräiseenajaan asti kuukaudessa ilman, että se vaikuttaisi heidän eläkkeeseensä.
- Jos lepäävä eläke otetaan takaisin maksuun, sen määrä on sama kuin se olisi ollut ilman lepäämään jättämistä.

Työhön paluun edistämisen eli ns. työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämisen jatkaminen (työeläke- ja kansaneläkejärjestelmä)

- Mahdollisuus lepäämäänjättämiseen perustuu lakiin työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä. Laki on voimassa 31.12. 2024 asti.
- Eläketurvakeskuksen tietojen mukaan vuonna 2020 lepäämässä oli työkyvyttömyyseläkkeitä raha-määrältään yhteensä 7,5 milj. euroa. Tästä määrästä 7,0 milj. euroa oli työeläkelakien mukaisia eläkkeitä (täydet eläkkeet 3,2 milj. e, osaeläkkeet 3,8 milj. e) ja 0,5 milj. euroa oli Kelan eläkkeitä. Rahamäärät ovat vuoden 2021 hintatasossa.
- Kelan tietojen mukaan vuonna 2022 pelkkä takuueläke oli lepäämässä 95 henkilöllä ja pelkkä kansaneläke oli lepäämässä 690 henkilöllä.
- Lepäämäänjättämislain (jatkamisen) kustannusvaikutus riippuu siitä, mitä etuuden käyttäjät tekisivät, jos lakia ei olisi. Paras arvio lienee edellä esitetty 7,5 miljoonan euron säästö eläkemenossa, josta 7 miljoonaa kohdistuisi työeläkejärjestelmään ja 0,5 miljoonaa kansaneläkejärjestelmään.

Lineaarinen työkyvyttömyyseläkemalli

- Lineaarisella mallilla tarkoitetaan työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovittamisen uudistamista siten, että työkyvyttömyyseläke pienenesi vähitellen työansioden ylittäessä suoja-osuuden. Tavoitteena on poistaa nykyisen ansaintarajan muodostama kannustinloukku.
- Nykyisin koko työkyvyttömyyseläke jätetään lepäämään eli pois maksusta, kun ansaintaraja ylittyy kolme kuukautta peräkkäin työhön paluun edistämislain mukaisesti.

Lineaarinen työkyvyttömyyseläkemalli

- Kolmikantainen työryhmä valmisteli Marinin hallituskaudella lineaarista mallia sekä täyteen että osatyökyvyttömyyseläkkeeseen. Ansioiden kasvaessa yli suojaosuuden eläke pienenisi vähitellen ja yhteensovituksessa otettaisiin huomioon henkilön kokonaiseläke (työeläke, kansaneläke, takuu-eläke).
- Lisäksi kansaneläkejärjestelmään valmisteltiin oikeutta osatyökyvyttömyyseläkkeeseen henkilöille, jotka saavat työeläkejärjestelmästä osatyökyvyttömyyseläkettä.
- Työryhmä ei päässyt yhteisymmärrykseen erityisesti sen osalta, että miten lineaarinen malli olisi toteutettu osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien osalta, joten mallin valmistelu päätettiin keskeyttää.